

On the way to Culsetter

**Shetlandsøerne - agerbrug på grænsen 4000-3000 f.v.t.
Rapport 2010
*Ditlev L. Mahler***

Content

2010 - an over view	3
About felsites	5
Shetland axes	14
Felsite axe types	18
Six types of Shetland Knives	25
Field work diary	31
Timetable and fieldwork 2011	41

an over view

Rock carvings at Hjemmeluft/Jibmaluokta, Alta.

This rapport will be partly in Danish partly in English as my diary will be in Danish, but the descriptions of the felsite axes and knives will be in English.

February 8th to 10th I introduced both Northern Worlds and Shetland – the border of Farming 4000-3000 BC for Shetland Museum and Amenity Trust in Lerwick and met the Shetland part of the network behind the project: Curator Jenny Murray and Ian Tait from the Museum and Val Turner from Amenity Trust. All agreed to be part of the network and recommended that Torben Ballin from Stirlingshire should be incorporated. The network group consisted then of the mentioned persons and curator Flemming Kaul from the Danish National Museum and curator Preben Rønne from Veskapsmuseet in Trondheim.

From the 25th to the 29th of May I participated in a conference in Alta, Northern Norway, with rock art and the spread of agriculture as themes. Flemming Kaul and Preben Rønne participated in the conference too and all three of us surveyed the surroundings along the Alta River in order to estimate the farming potential of the area. The rock carvings at hjemmeluft/Jibmaluokta, which is a Worlds Heritage site, contain mostly rock carvings from prehistoric hunter gatherer society, but there are also carvings of ships, which could de Per. V, Bronze Age of South Scandinavian type!

The field work took place from June 17th to July 18th and consisted of two parts: An evaluation of the Neolithic finds in the Museum store, and surveying partly together with Torben Ballin and Gabriel Coony from Dublin.

After ending the fieldwork 2010 there were preparations for the first network meeting in Lerwick from 7th to the 10th of September. The meeting was housed at Lerwick Museum and the local part of the network helped with the excursion, which was somewhat altered because of the weather. The papers given at the network meeting will be published as part of the project Northern Worlds.

At September the 29th Northern Wolds held a workshop with the title Changes and Challenges. I participated with a paper with some of the results from my fieldwork 2010. All the papers have been published.

During December 8th to 9th I was invited to Oslo by the Norwegian outfield network giving a paper on Northern Worlds and shieling sites in the North Atlantic.

Copenhagen May 2011

About Felsite

Before looking at the special stone axes and the Shetland knives it would be appropriate to shortly comment on the lithic material and where it was or could have been quarried. All the felsites quarries lie in a restricted area in North West Mainland on the North Roe peninsula. There are at least three types of felsites: Riebeckite-bearing felsites, felsites without riebeckite and quartz-feldspar porphyries (Phemister et al. 1952).

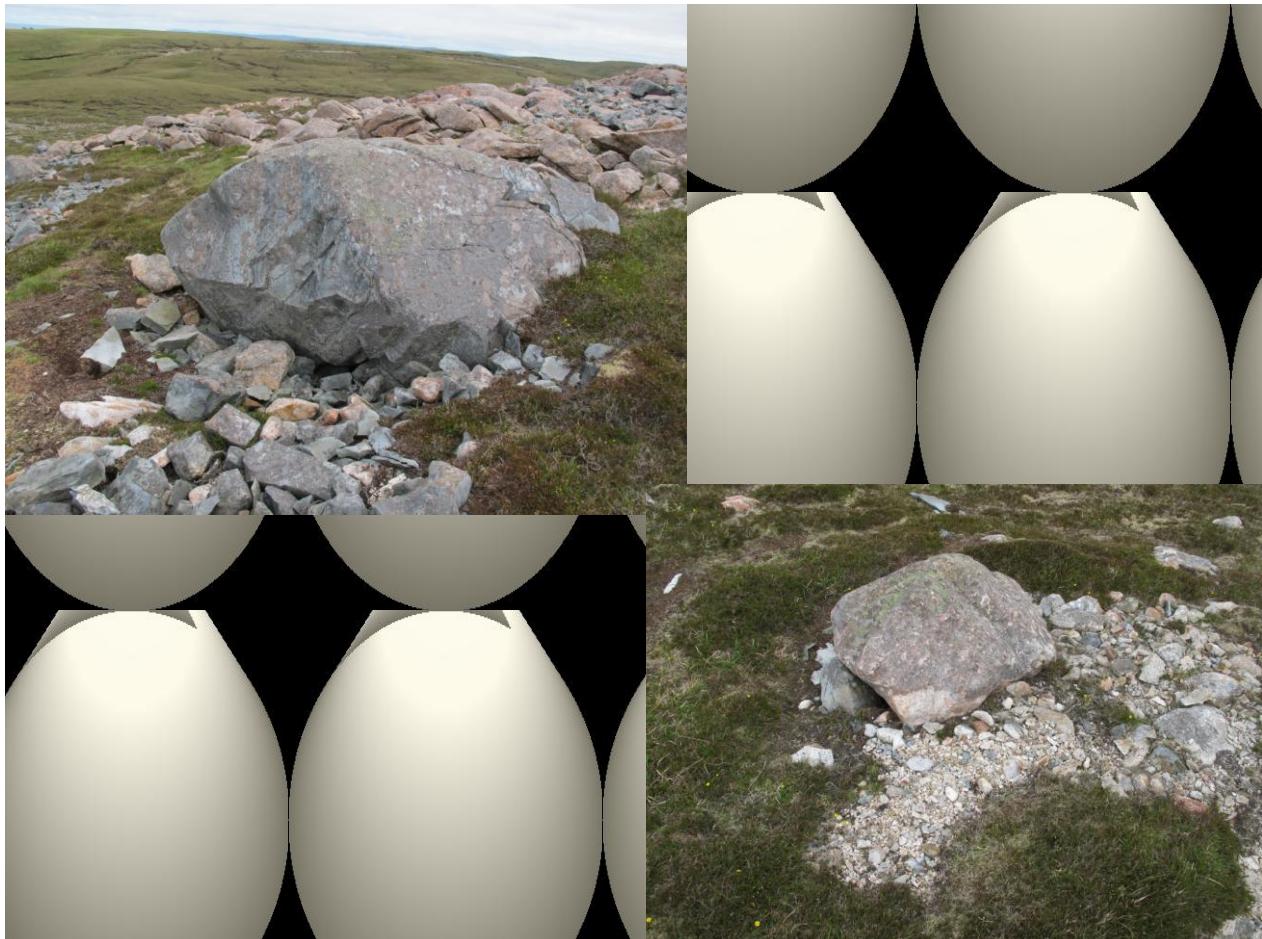
Riebeckite-bearing lump of felsite

The Neolithic Shetlanders preferred the first for the Shetland Knives and the last for many of the axes. The felsite deposits are concentrated in Northwest Mainland where especially Beorgs of Uyea is well known. Everywhere the felsites occur in so called dikes in the granite. Prehistoric man quarried the dikes for further knapping nearby producing rough outs. One of the largest quarries is Beorgs of Uyea stretching over a large area, and it is difficult seeing where one quarry ends and another starts.

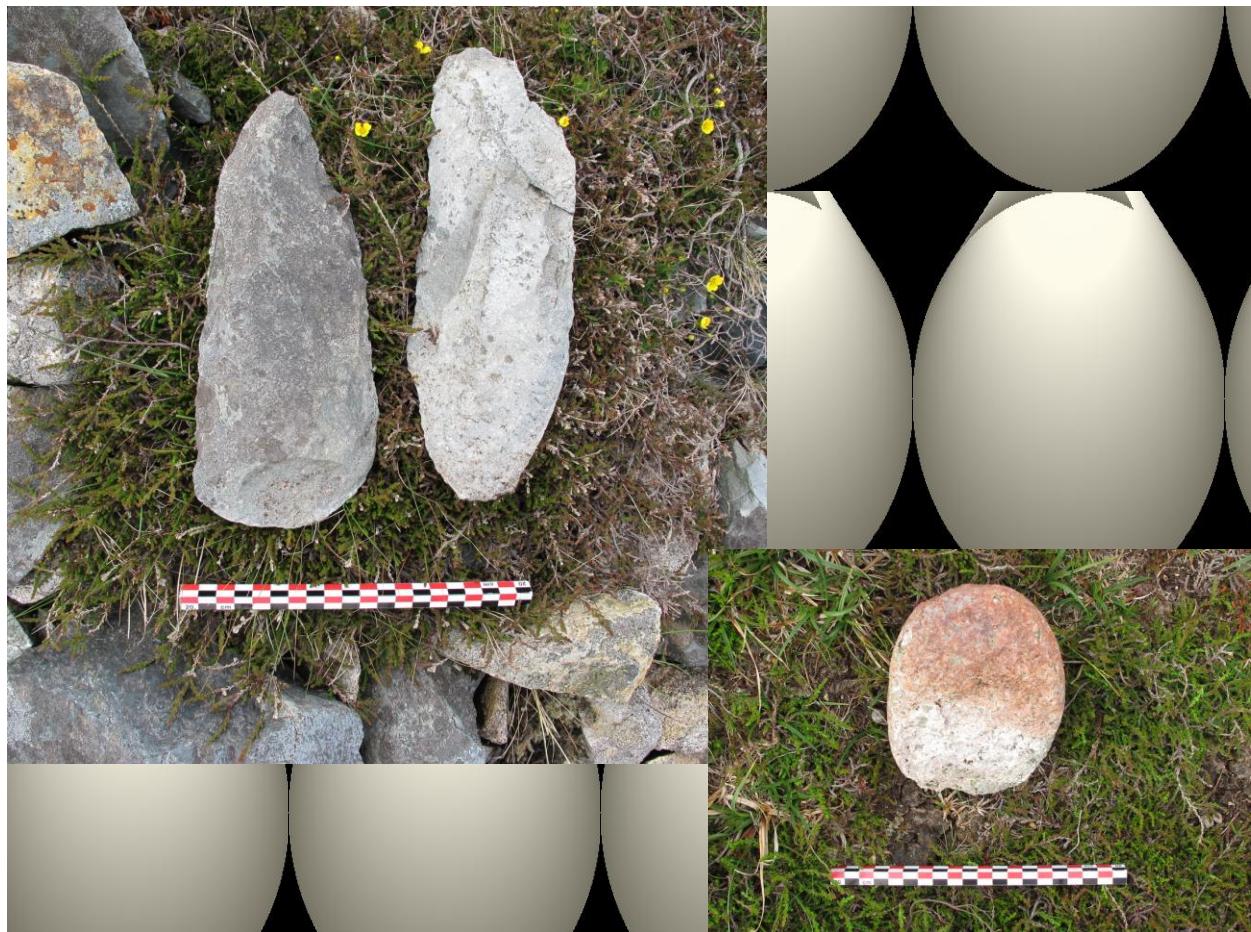
Axe factory at Beorgs of Uyea

We are talking of huge amounts of felsite quarried presumably over many hundreds of years; but the amount of quarried felsites is in stark contrast to the numbers of felsites axes and knives known from the collections of Shetland Museum, The National Museum of Scotland, the Kelvingrove Museum and the Hunterian Museum (Ballin, p. 10). The collections amount to maybe to 300 – 400 items! The exact number is unknown.

To the left a felsite dike and to the right an anvil stone at Beorgs of Uyea

The color of the “fresh” quarried felsite differs depending on the type of felsite mentioned above but is mainly bluish occasionally with greenish stripes, some with spherulites and especially on Beorgs small phenocrysts of quartz and feldspar in a lighter color. When the felsite turns white or white grey is it due to the alkaline deposits surrounding the felsites objects.

Two rough-out axes of felsites and a hammerstone of granite from Beorgs of Uyea

Another quarry is found on Mid Field, near Grut Wells. It has another character with single incident knapping sites, and it is obvious where the felsite was quarried , as oblong or round depressions are left in the ground. The main purpose of the activity was making rough outs of felsite knives, but some axe rough outs were found too.

A quarry with small knapping site and a rough-out felsite knife, Mid Field, Grut Wells

From Ola's Loch and 1 km to the North West lie many small knapping sites among the still visible felsite dikes. In fact the central and Western part of North Roe could be one large quarry. The differences between the three sites mentioned here is that only Beorgs of Uyea is visible from the coast. During the Neolithic times the entrance to the many quarries must have been from the sea, which again makes Beorgs of Uyea an important site. North Roe must have been a very special site, which supports the important role in the socioeconomic activities connected with producing the large felsite axes and the magnificent knives. There are no traces of the axes or knives having been polished in North Roe or near the quarries and presumably only rough-outs for axe heads and Shetland knives ever left the North Roe area. The finishing of the artifacts must have been done elsewhere but not necessarily on the settlement sites; it may have been on other special sites used only for these activities.

Knapping site and felsite dike above Roe Water

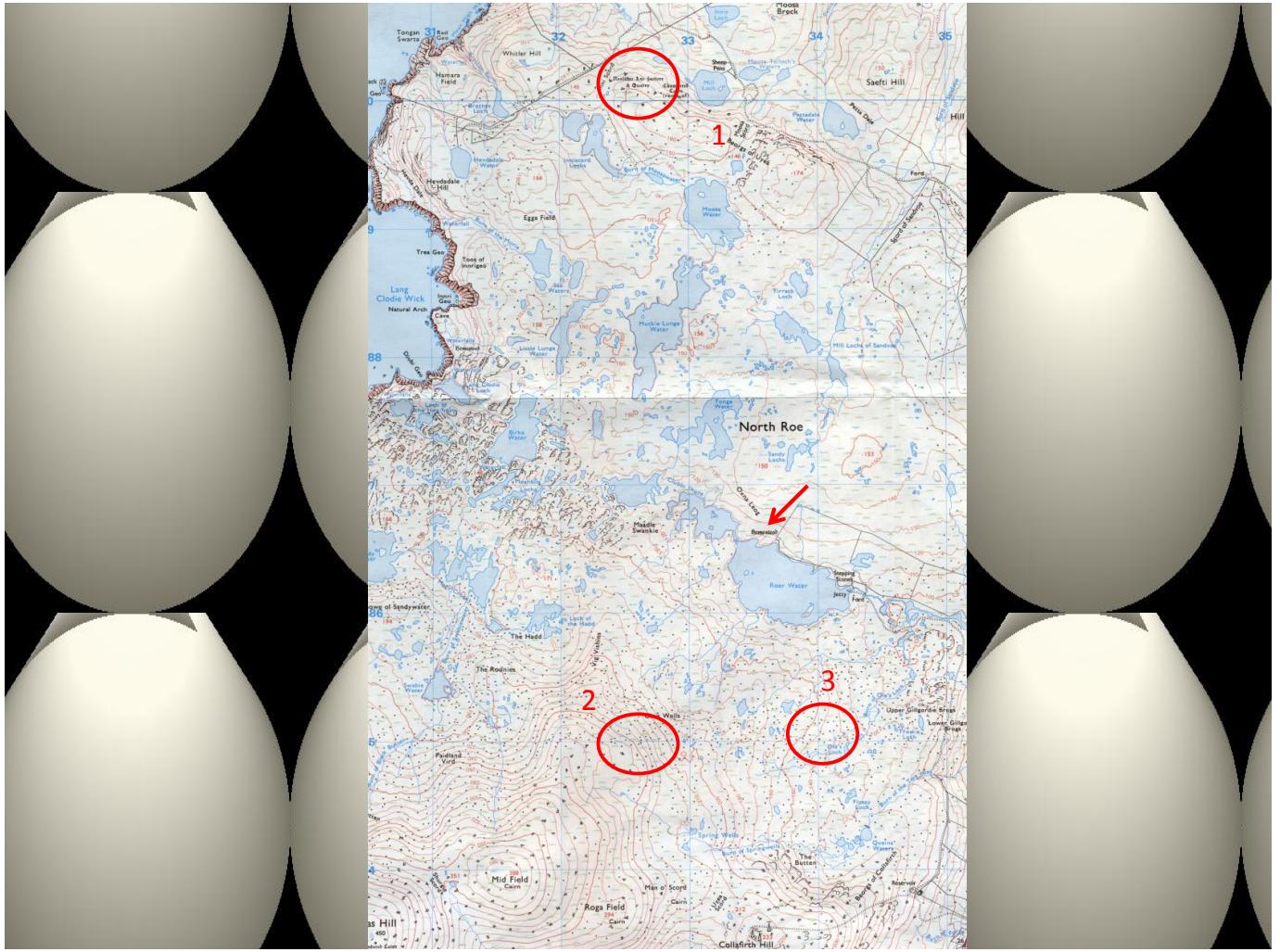
On the way down to Roe Water from Grut Wells lies a small, round shelter, 4-5 m in diameter, or the structure could be the remains of a pen.

On the North West corner of Roe Water a homestead has been mapped. It is an irregular cellular structure and could be Neolithic on the basis of the depths in the blanket peat. The house has been altered in later times.

- Ballin, T. B., 2005. The Felsite Industrial Complex of Northmaven. Observations from a fact-finding mission to Shetland. *Proceedings of a Conference held by the British Neolithic Group at British Museum*, pp. 1-15. Oxford.
- Ballin, T. B., 20xx. The felsites quarries of North Roe, Shetland – an overview, pp. 1 – 13
- Phemister, J., Harvey, C.O. & Sabine, P.A., 1952. The Riebeckite-bearing dikes of Shetland. *Mineralogical Magazine* 29 (1950-1952), pp. 359-373.

North Roe. 1: Beorgs of Uyea; 2: Mid Field, Grut Wells; 3: Roe Water. Arrow marks the Neolithic house.

Shetland Axes

This chapter will discuss Shetland axes and knives; have all the axes been hafted? Is it possible to detect the traces left by hafting? Are there different types of axes and knives? And are the different types dependent on different functions? Or based on chronological factors?

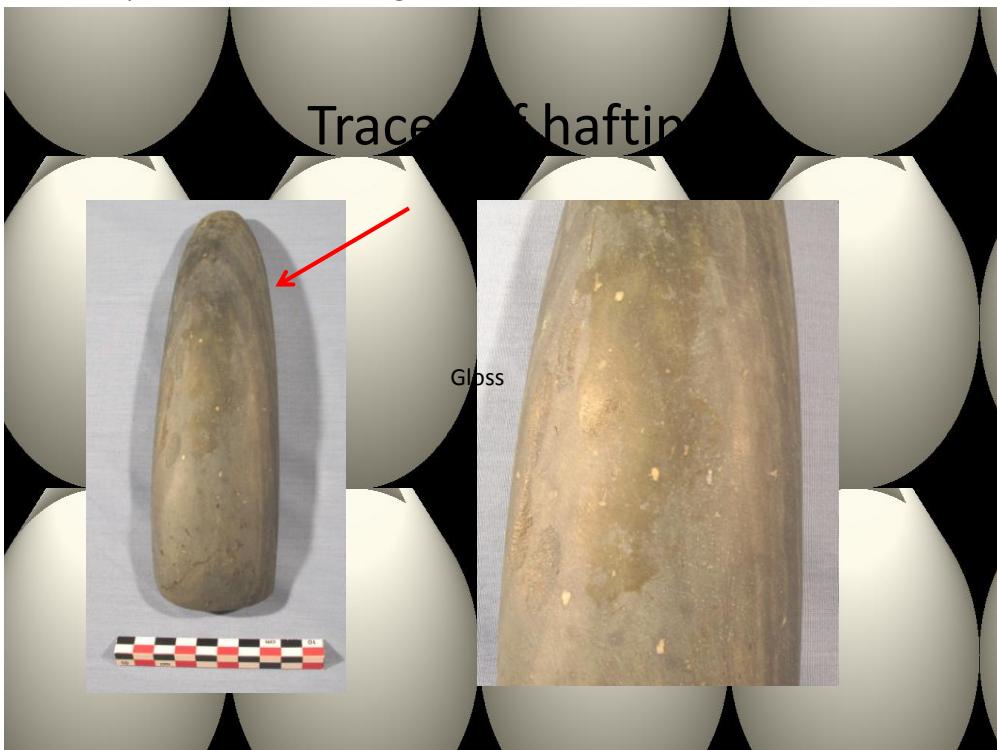
Ritual offering in Early Neolithic South Scandinavia begins at the very beginning of the period with a variety of objects among others of point butted flint axes – later thin butted flint axes. Some of these offerings consist of up to 15 finely polished axes at the time, axes which have never been hafted or used. Hafting shows as shining polish on 1/3 of the rear, and wear can be seen as a re-touch of the edge or facets on the polished edges. The offered axes are typically found in wetlands and what originally must have been lakes, now bogs or areas with peat. It is suggested that the long axes – up to 35-37 cm – were produced for the occasion as part of complicated socioeconomic relations in the Neolithic big-man-societies. Is it possible to see similar phenomenon in Shetland during the 4th millennium B.C., as a first step towards comparative analyses?

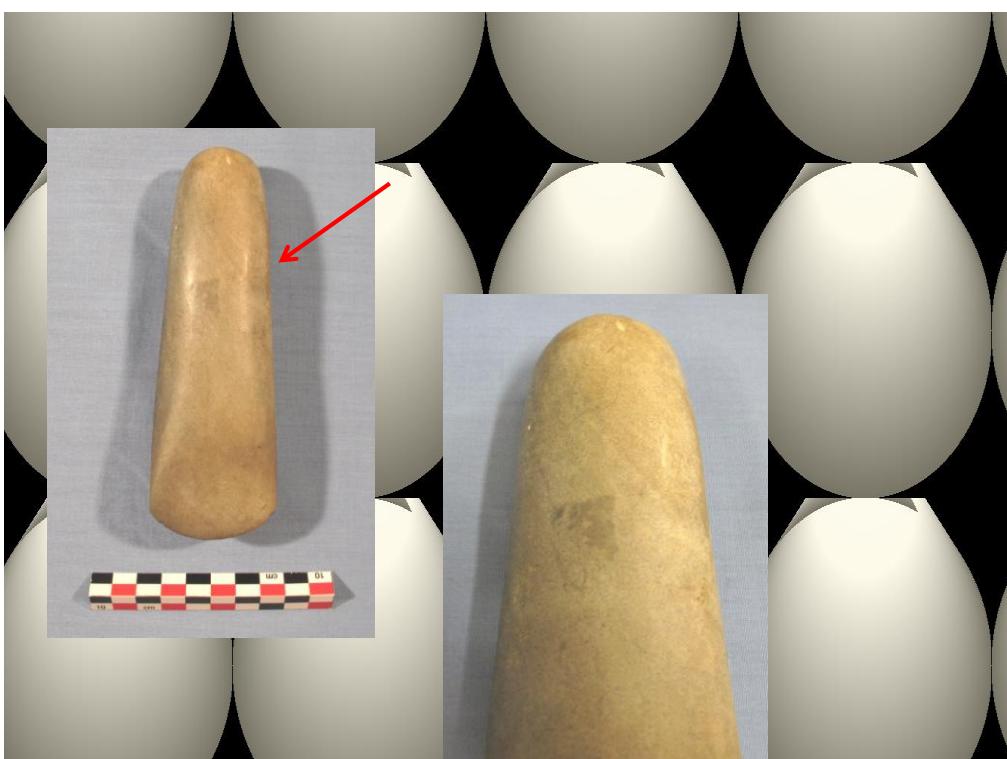
Maglehøjs Vange, Zealand, 3700 BC.

First of all we have to answer the question: Is it possible seeing traces of wear and hafting on felsite axes and knives at all?

Two examples of traces of hafting:

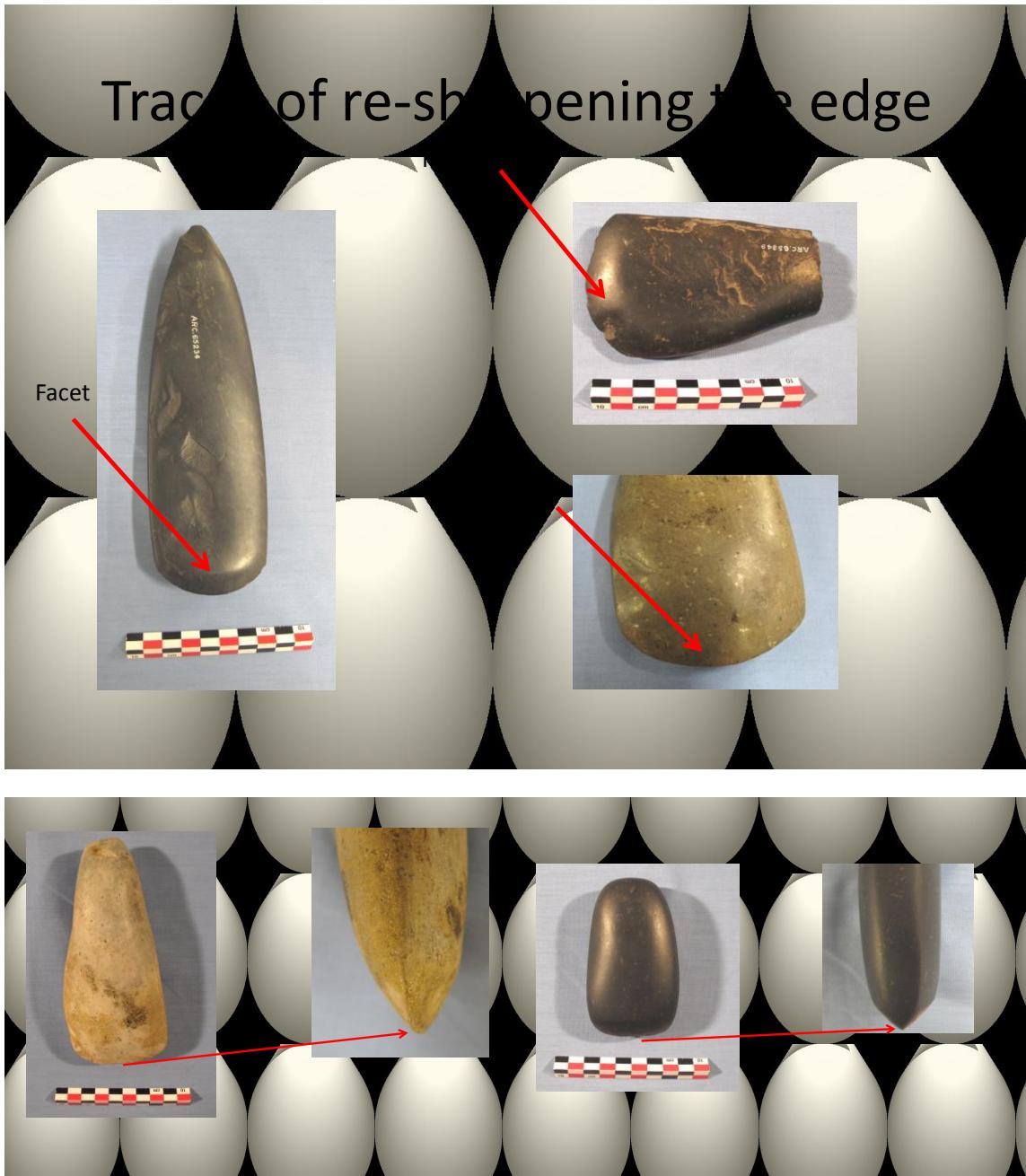
ARC655

And ARC 88251

When you have first spotted it on some of the axes, it is clear that gloss on the upper 1/3 near the rear can be traced on some of the smaller axes and are not so rare after all. On the large and totally polished felsite axes on the contrary you almost never find any traces of hafting, which could mean that they were manufactured for some other purpose than mere use as axes!

But there are other indications of use such as facets on the edge on one or both sides and re-sharpening of the edge or highly polished part of the edge (gloss).

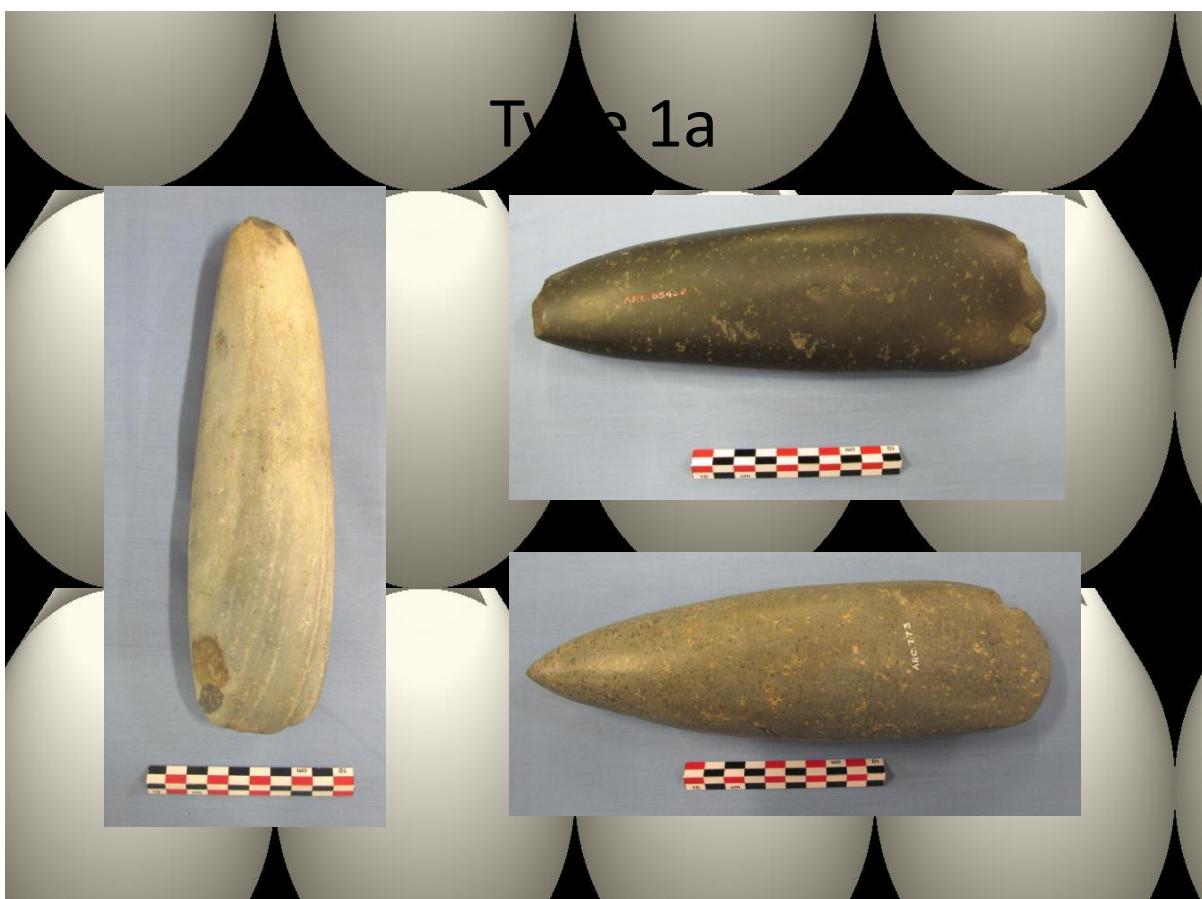
On the very large and totally polished felsite axes there are never any traces of use or wear either as facets, gloss or traces of re-sharpening. This fits with the missing traces of hafting and supports the theory, that

these axes were produced for some other purpose than mere axe function. It is also very clear that among the 55 axes I have been studied in the Lerwick Museum Store there are several different types due to function, manufacture, size and visible elements. It is at present possible - as a model - to recognize four main types with two or more under types.

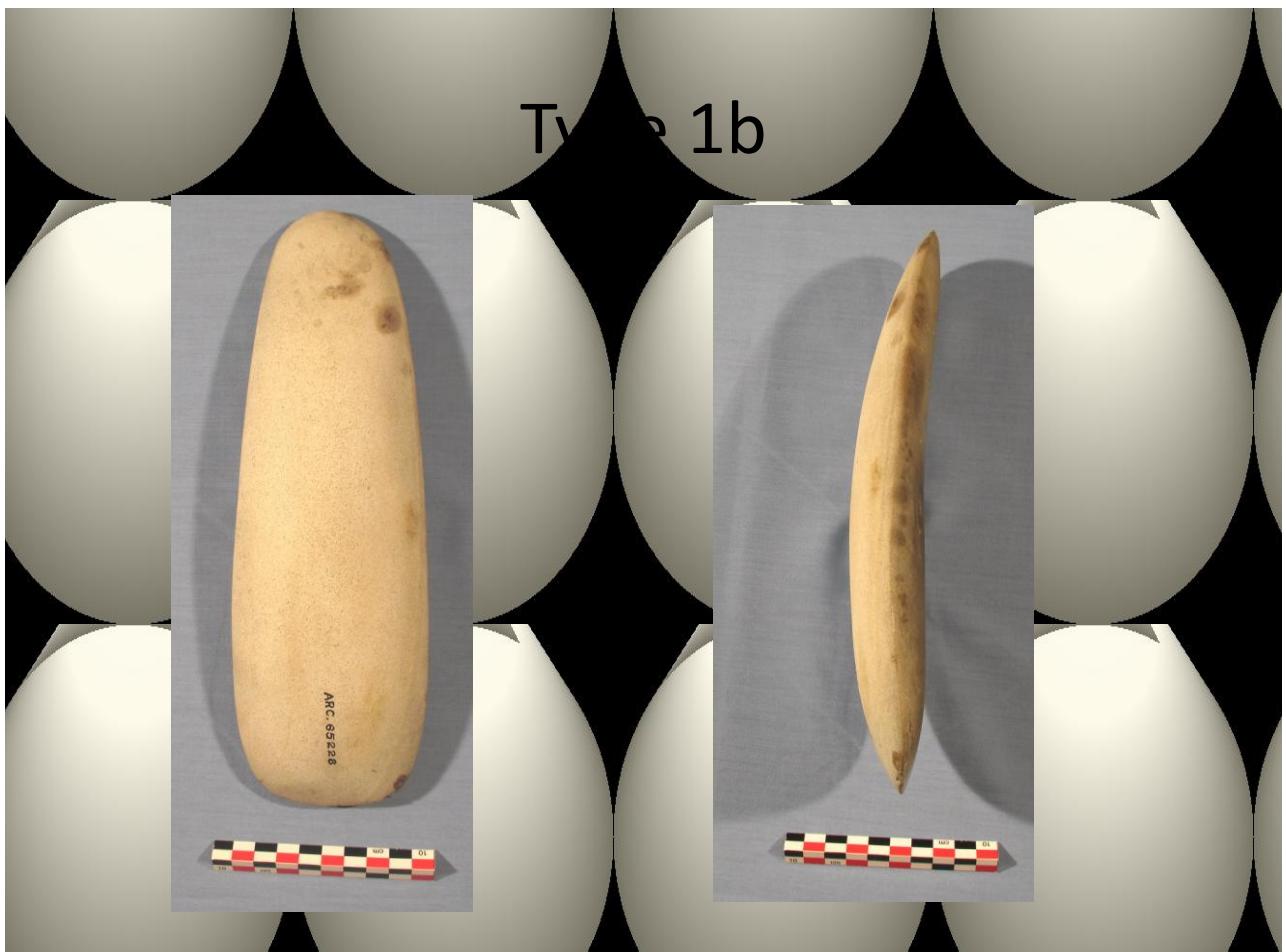
Felsite Axe Types

The following description of different types of felsite axes is based only on typology as our knowledge about the find situations is very poor. This shall be seen as an attempt to see the differences and possible common features between the different groups of axes. The same goes for the Shetland Knives.

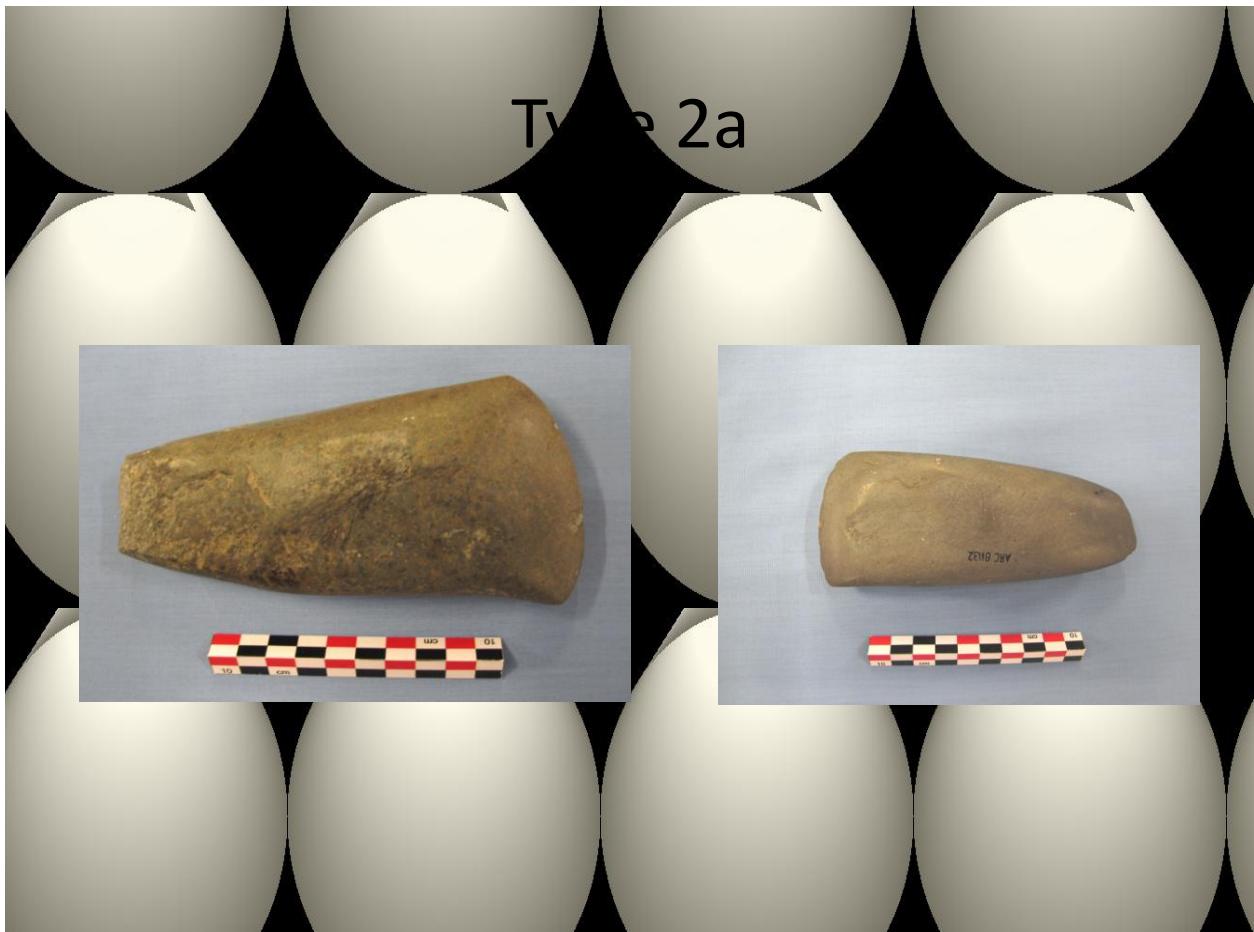
Type 1a Completely polished, magnificent axes. Mostly point butted with traces of pecking on the butt. The axes have never been used as axes as they do not have any traces of wear on the edge or traces of hafting. Ellipse shape cross section, 25-35 cm long and made of kernels. Axes with more thin butted appearance have not been excluded as a special type. These axes could very well be Early Neolithic.

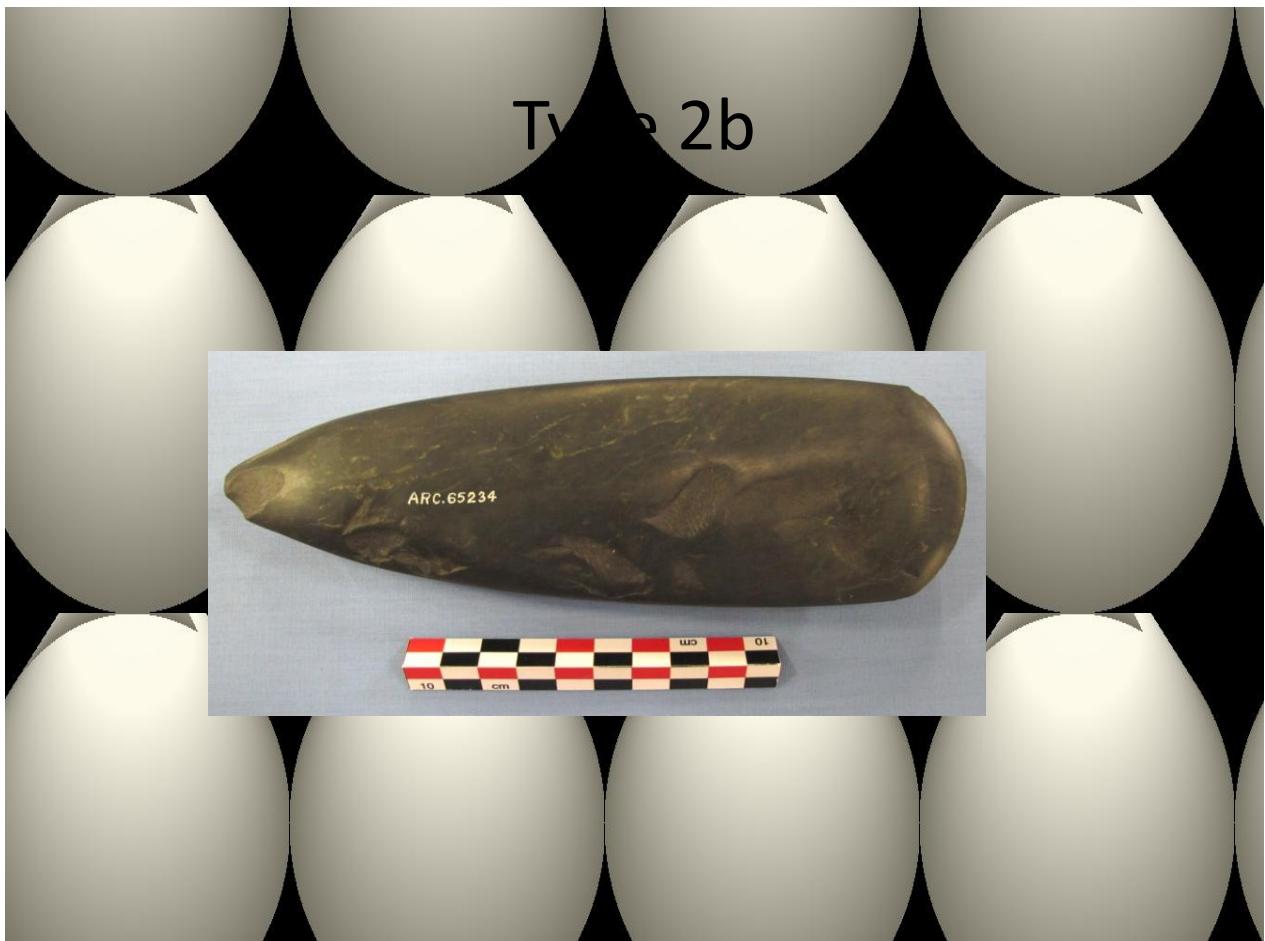
Type 1b Completely polished, magnificent axes or adzes. Mostly point or flat butted with traces of pecking on the butt. The axes have never been used as axes as they do not have any traces of wear on the edge or traces of hafting. Flat cross section, 25-35 cm long and made on **flakes** (more or less curved). Axes with more thin butted appearance have not been excluded as a special type.

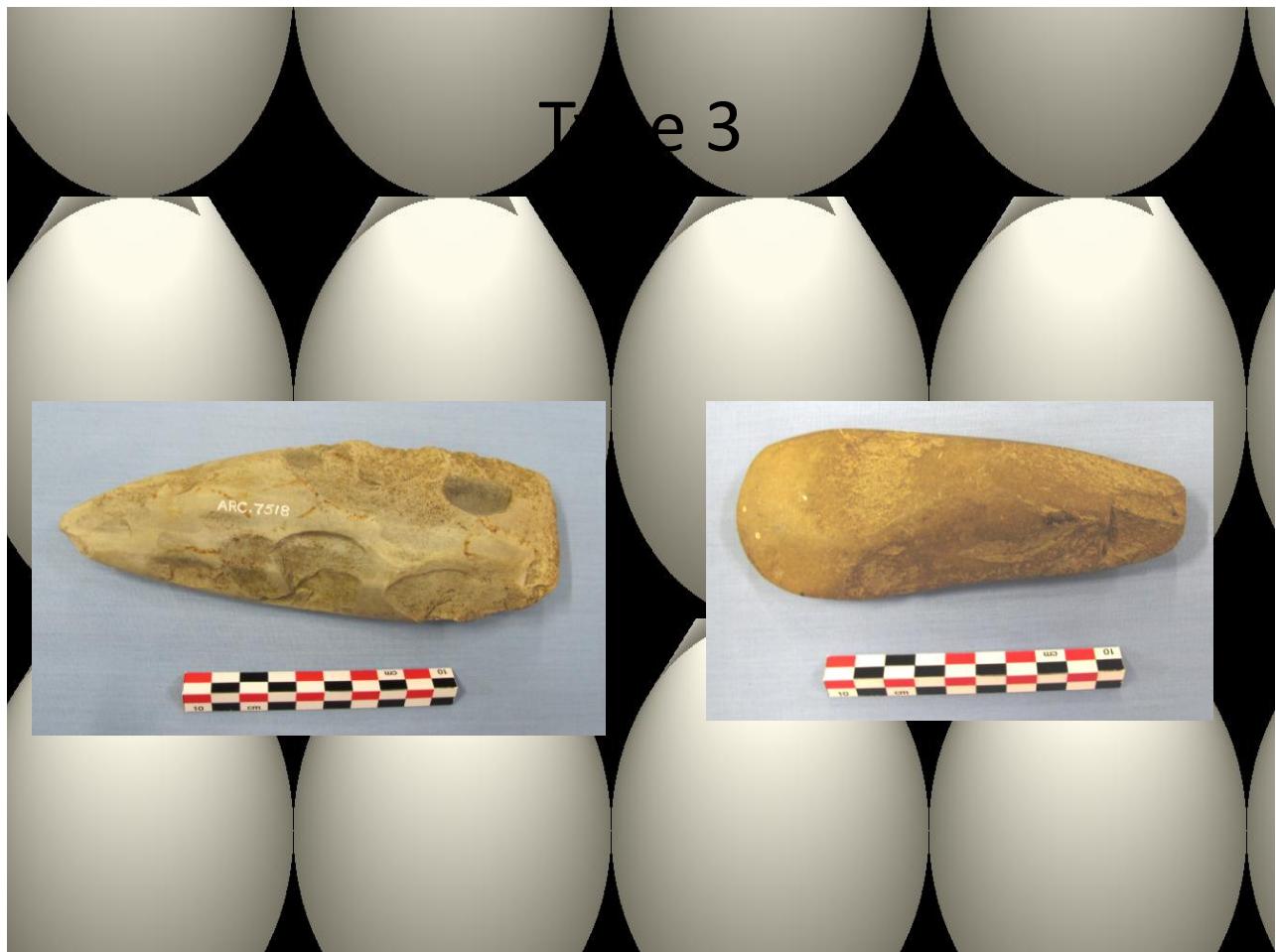
Type 2a Smaller point butted axes ca. 15 cm long and often almost completely polished. Made on kernels, pecked and then polished. Ellipse shaped cross section. On some of the specimens there are traces of hafting (gloss) and facets on the edge showing wear. Some of the axes have an asymmetrical edge which presumably has to do with the angle between the haft and the axe.

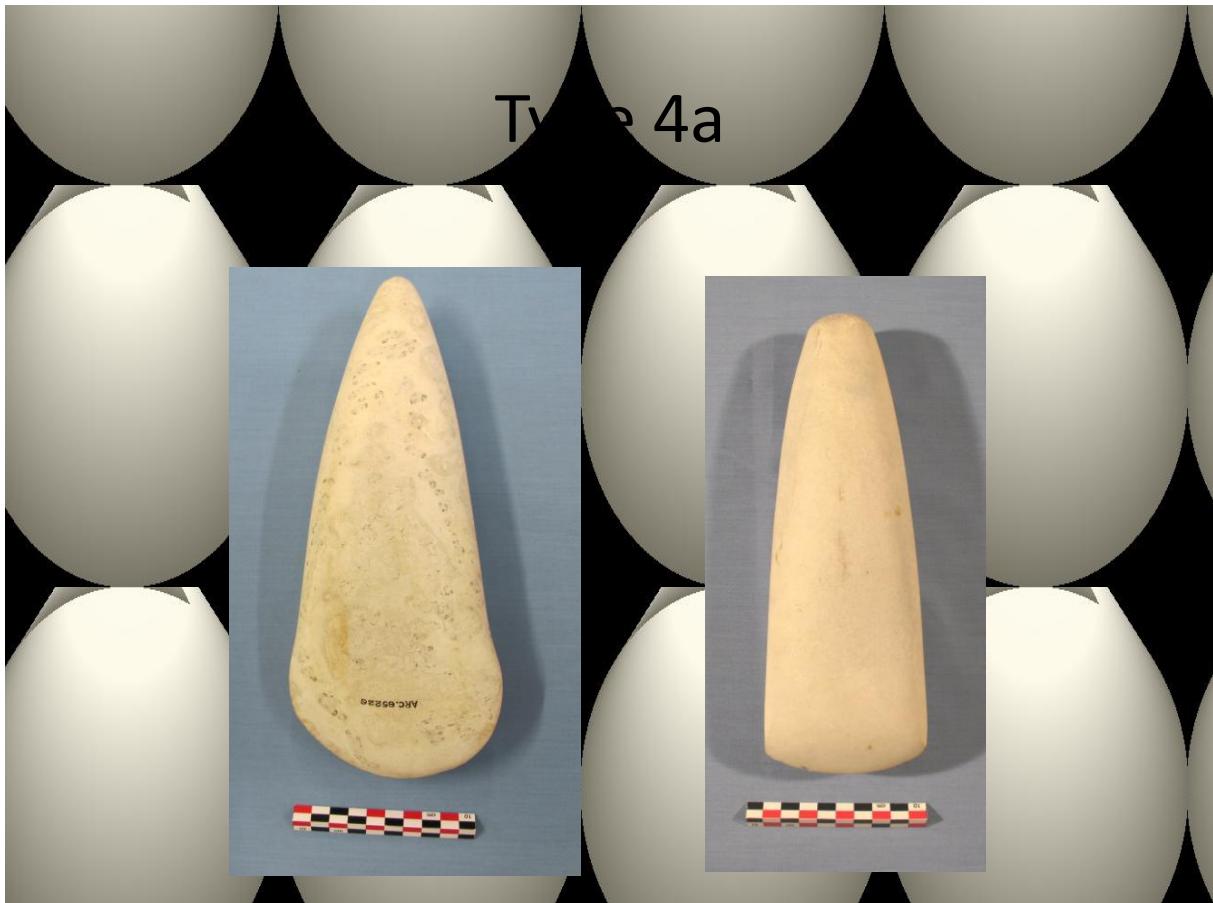
Type 2b Smaller point butted axes ca. 15 cm long and often almost completely polished. Made on large **flakes**. Flat cross section. On some of the specimens there are traces of hafting (gloss) and facets on the edge showing wear.

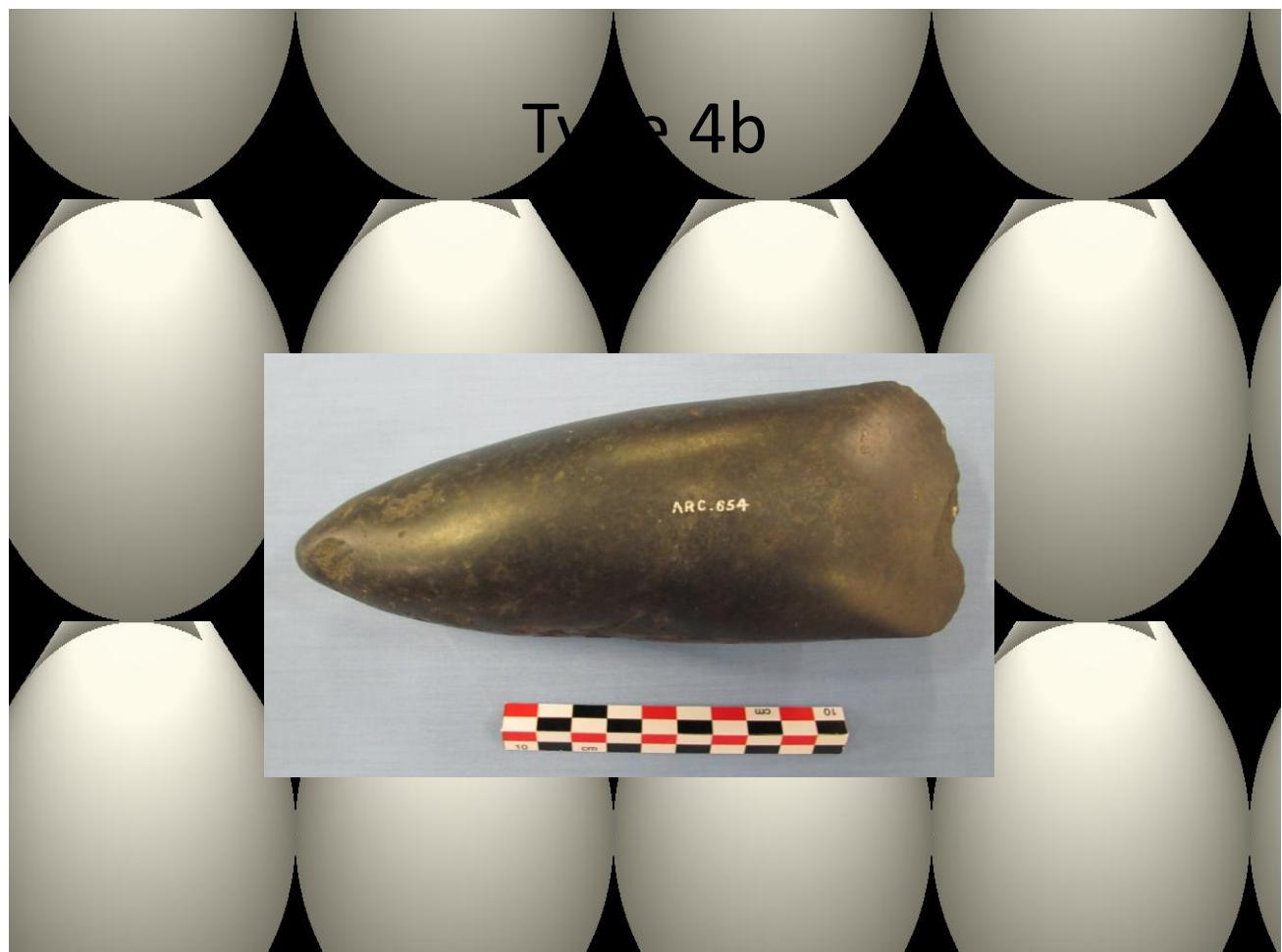
Type 3 Point butted axes. Partly polished, 15-20 cm long, oval cross section with traces of chipping along the sides. Two sided. Could very well be Middle Neolithic of age.

Type 4a Large, point butted, completely polished, magnificent axes. 25-35 cm long. With outward curved edges or spade like edges. Roundish cross section. Made on kernels with one exception. No traces of wear or hafting. The shape of the edge could indicate a Late Neolithic origin.

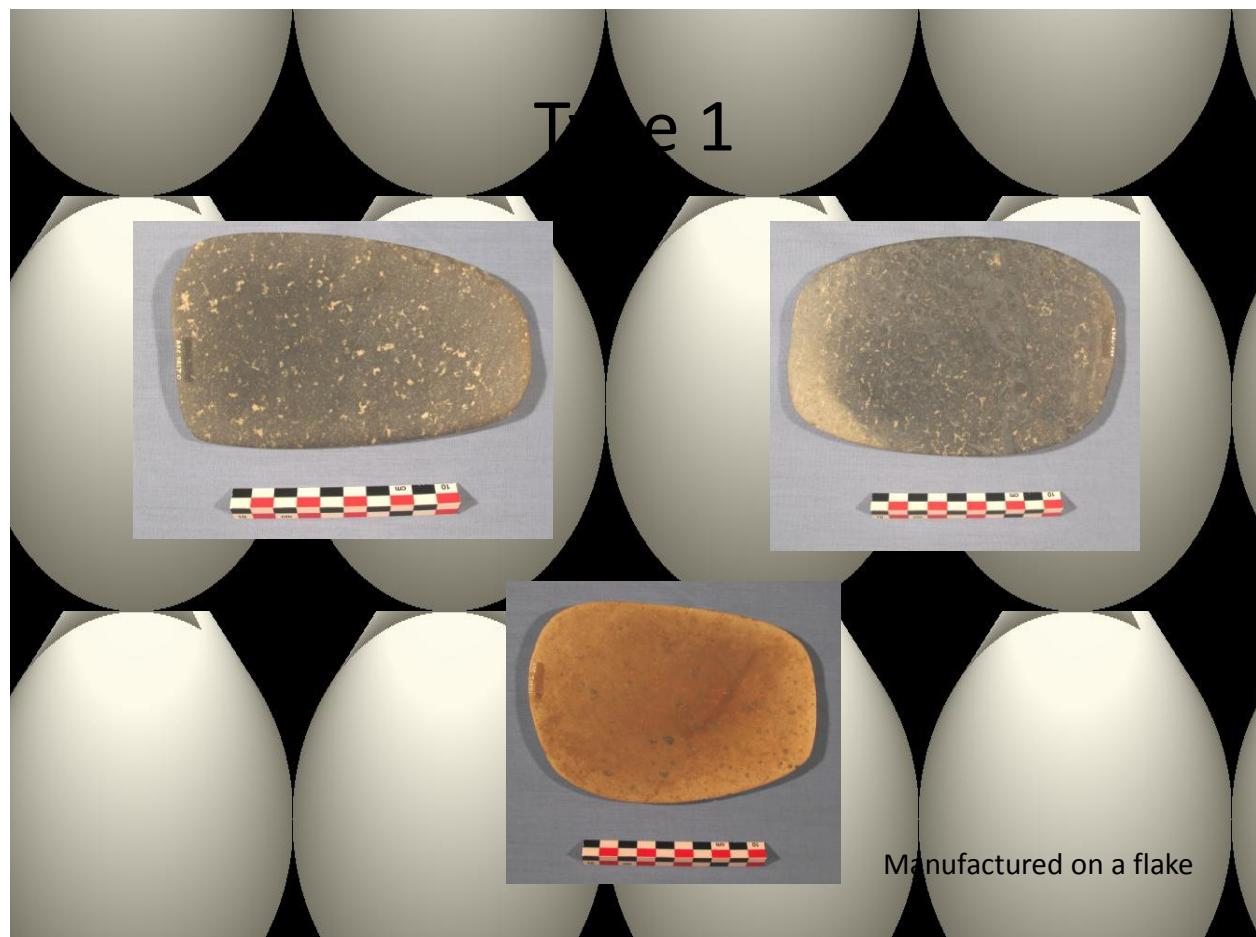
Type 4b Completely polished, point butted axes ca. 20 cm with roundish cross section made on kernels.

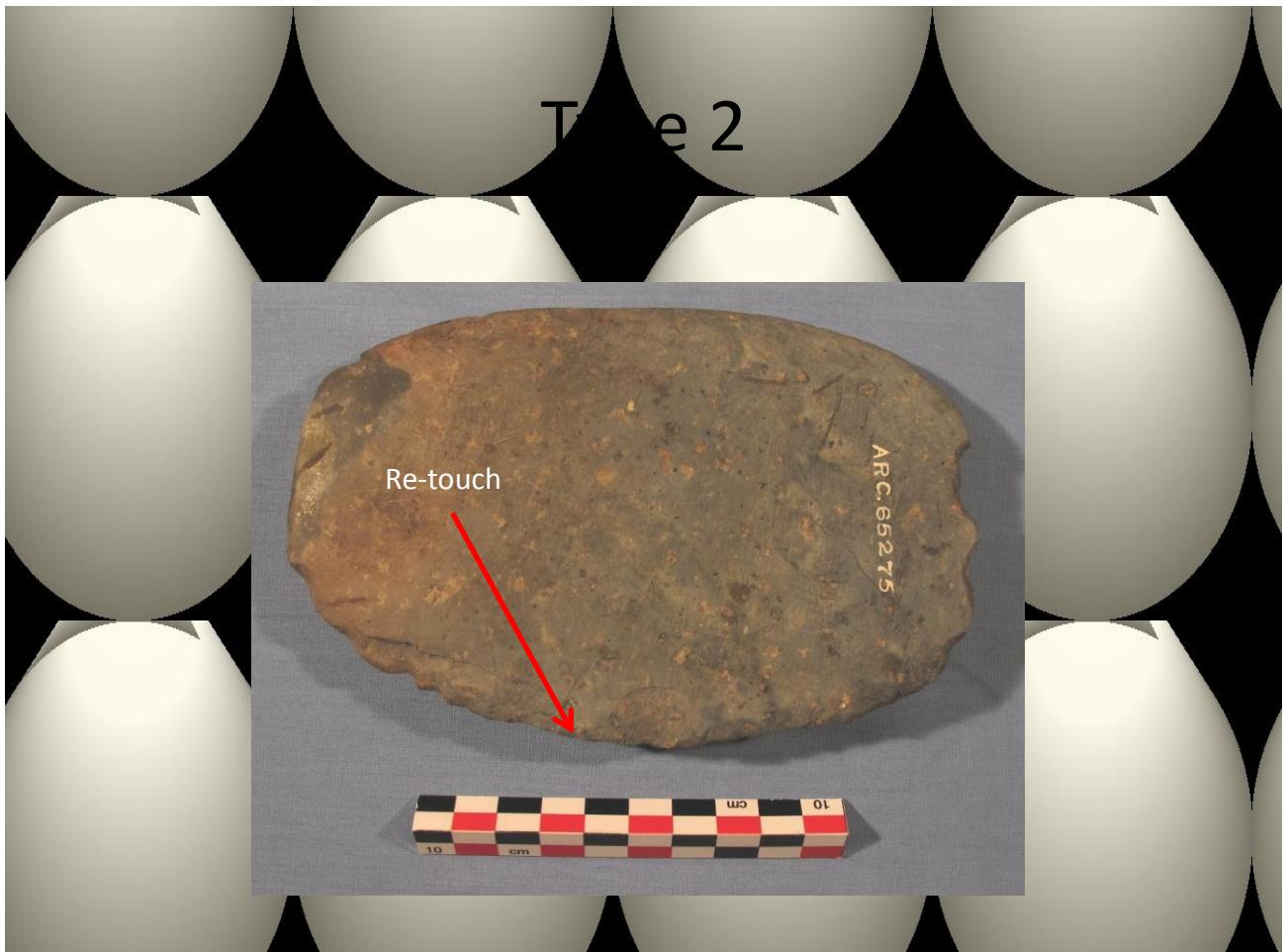
Six types of Shetland Knives

The different types of knives are much more difficult to date. Most of the knives are presumably Late Neolithic, and the different types could be the result of different functions besides type 1 which have a function in connection with ritual deposition.

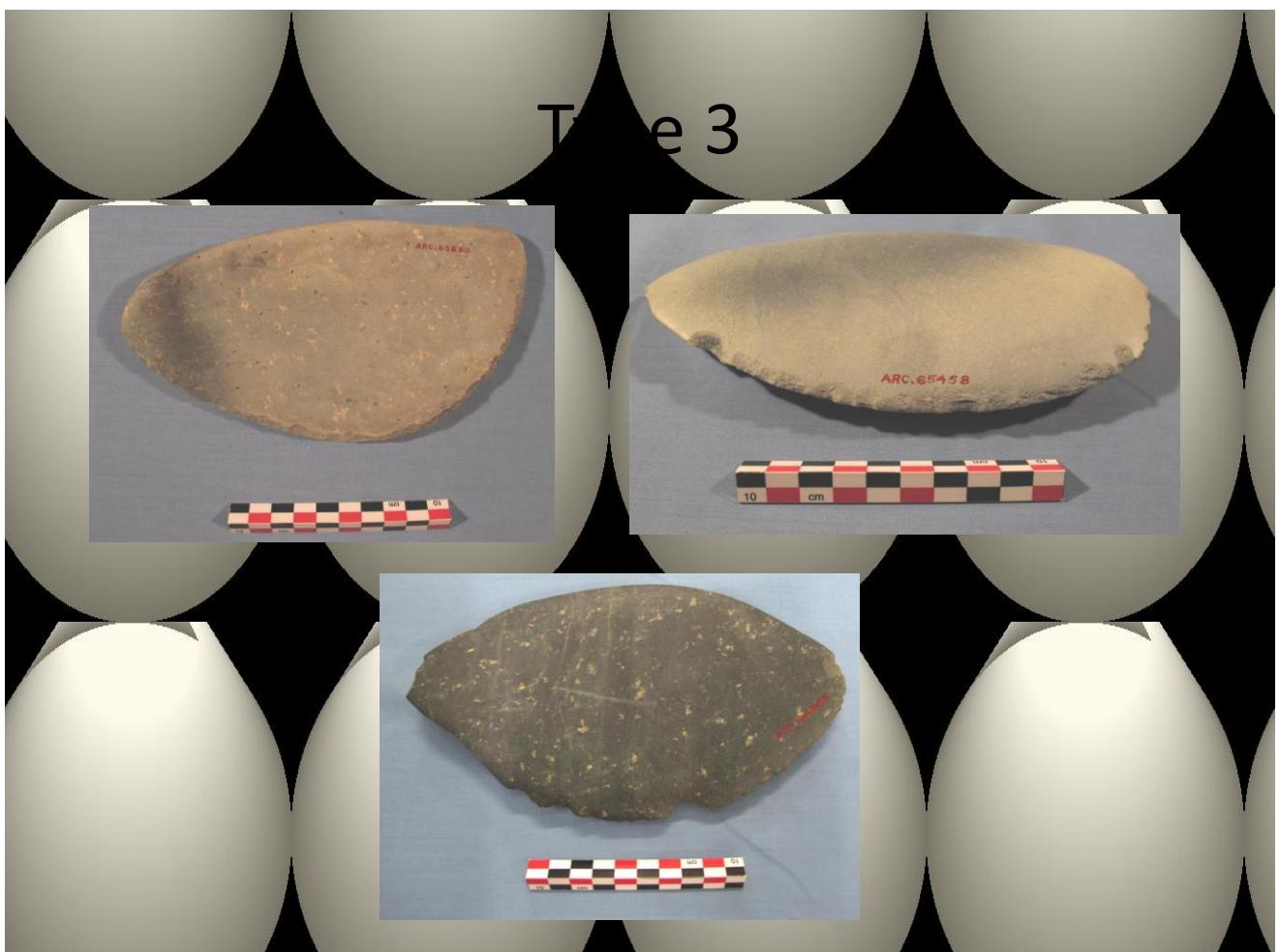
Type 1 Totally polished felsites knives often oval in shape; 2-3 mm thick and ca. 10-12 x 15-17 cm in size. The back is a little bit flat. There are never traces of wear, hafting or re-touch on these so called "magnificent" knives. Often the chosen felsite has a special color. The knives can in rare occasions be made on flakes (ARC.78171). These type 1 knives are presumably manufactured for ritual deposition.

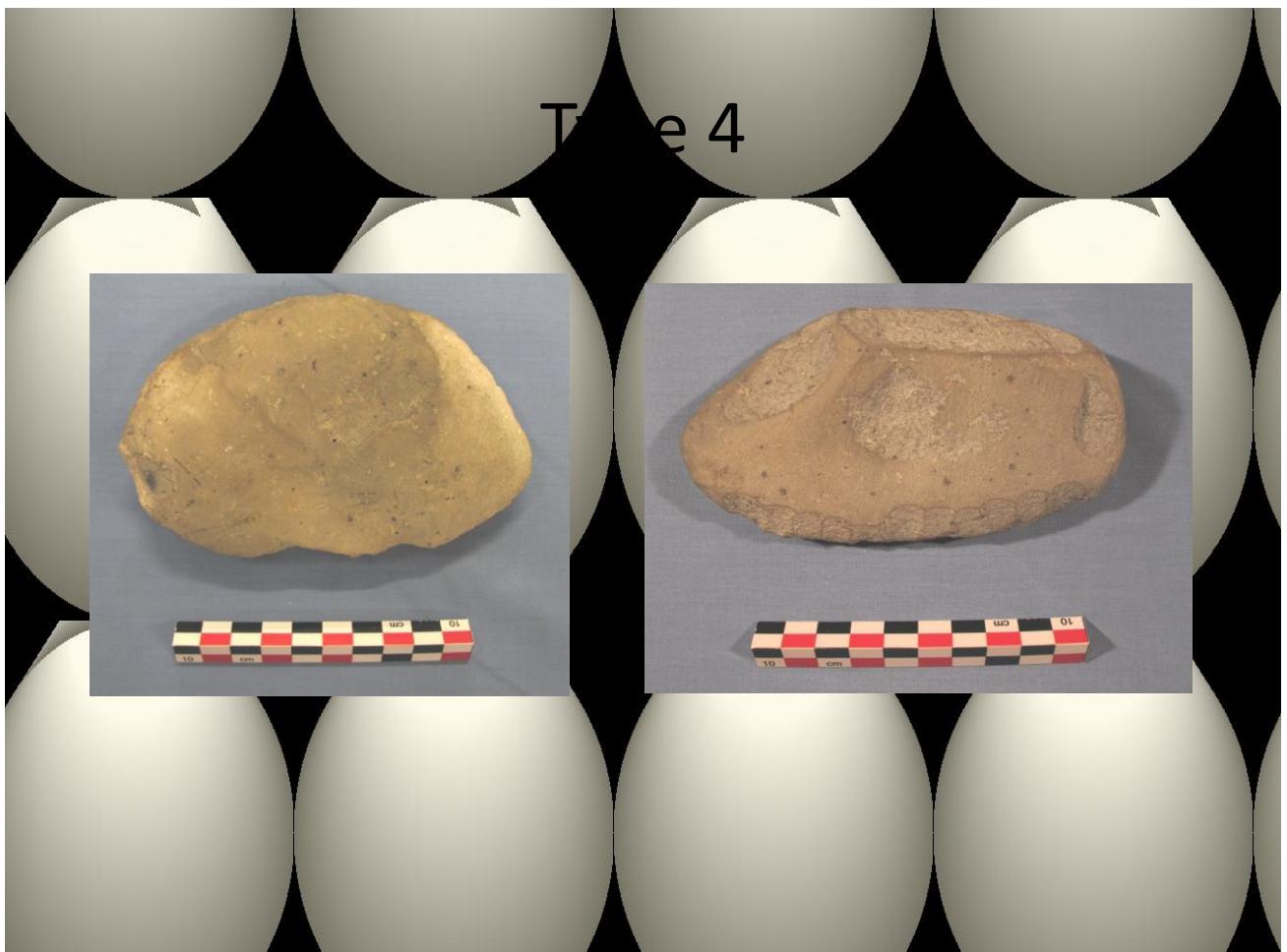
Type 2 Oval felsite almost totally polished knives, 0,5 – 1 cm thick and ca. 10 x 15 cm in size – even up to 18,6 cm. Clear differences between back and edge and often with re-touch at the edge. These knives are clearly manufactured with the purpose of being used as cutting implements.

Type 3 Boat shaped felsite knives often with re-touch at the edge but otherwise quite polished; c. 10 x 18 cm in size and 0,7-1 cm thick. Often with a drop shaped cross section. The very flat knives may be made on flakes. The boat shaped knives are clearly manufactured with the purpose of being used as cutting implements.

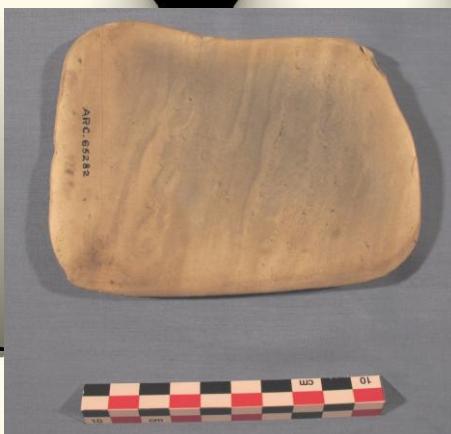

Type 4 More or less oval knives with thick back and re-touch along the edge; not necessarily totally polished; 10 x 15 cm in size and 2 – 3 cm thick at the back. Because of the thick back the knives have a tendency to have a triangular cross section. Manufactured with the purpose of being used as cutting implements.

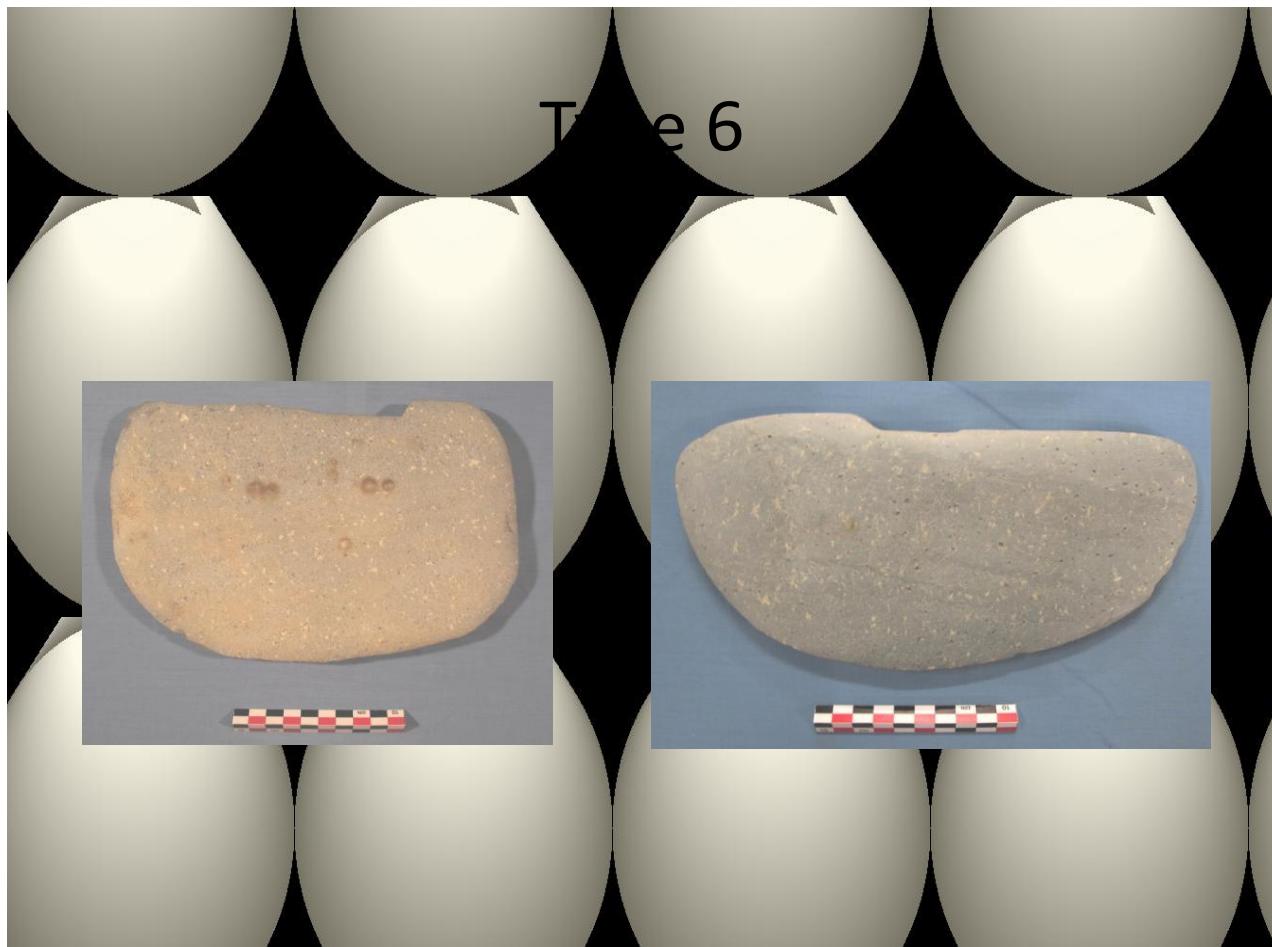
Type 5 More irregular felsite knives, some highly polished, often with re-touch along the edge or traces of facets after re-sharpening. 8 x 15 cm in size and 0,2 cm thick. The re-touch and facets show, that they actually were manufactured with the purpose of being used.

Type 5

Type 6 20- 25 x 10 – 15 cm large felsite “knives”, ca. 1 cm thick. Some of the implements have a characteristic notch at the back, otherwise totally polished. It is unknown what these “knives” have been used for, may be for flensing?

Type 6

Shetlandsøerne 2010

Dagbogsoptegnelser

Ditlev L. Mahler

Stanydale

Torsdag den 17. juni

Hjemmefra kl. 7.30. Kastrup – Aberdeen – Sumburgh. Jenny Murray henter mig i lufthavnen. Til Upper Baila, hvor Liesel venter. Nydelig lejlighed. Går i Tesco efter mad og øl. Opdager, at min converter ikke tager edb-stik. Må finde en løsning fredag.

Fredag den 18. juni. Blæst 8 °C

På museet 9.30. Møde med Ian Tait og Jenny. Derfra til magasinerne. Hilser på studentermedhjælp Helen. Jenny viser rundt på magasinet og introducerer mig til samlingerne og arkivet. Påbegynder læsning af de generelle arkivalier om arkæologi på Shetlandsøerne. Hjem kl. 17.30

Lørdag den 19. juni. Mindre blæst, mod aften sol

9.30 på magasinet. Gennemgår rapporter og beretninger fra Yell, Foula og Mainland N. & W. Mangler Scord of Brouster. Laurie kører mig hjem kl. 17.30

Søndag den 20. juni. Mildt med solstrejf

Til Museet kl. ca. 12.00 for at gense udstillingen. Frokost på Museet, hjem kl. ca. 16.00

Mandag den 21. juni. Mildt og skyet

Jenny henter mig 9.30 og kører mig til magasinet. Gennemgår Scord of Brouster – ingen egentlig beretning eller fundliste etc. Mærkeligt system. Jenny siger, at det kan ligge på Amenity Trust ligesom oversigt over ^{14}C dateringerne. Efterfølgende litteratur søgning. Finder den mystiske Dr. Hunt. Må på museets arkiv. Hjem kl. 17.00.

Ardspids. Scord of Brouster

Tirsdag den 22. juni. Mildt og skyet.

På magasinet. Formiddag med litteratursøgning. Arkivar Brian Smith er ved at skive en foreslæsning om Dr. Hunt; skal mødes med ham fredag kl. 10.00. Påbegyndt registrering og foto af SB; nåede $2\frac{1}{2}$ kasse. Bortset fra en ardspids og en *skail knife* mest *rough implements* (ri). 71 fotos overført. Hjemme kl. 18.00 efter indkøb. Tænker på at besøge Pennhoulland.

Onsdag den 23. juni. Tåget og mildt

På magasinet kl. 9.00 Begynder foto kl. 10. Mest rough implements (ri) men også kvarts og keramik. 10 uskarpe optagelser, da jeg går for tæt på uden brug af macro funktionen. Fotos må tages om i morgen. Det er svært at holde styr på numrene. Mangler 4-5 fotos af kvartsgenstande; så er det felsit genstande specielt økserne uden skæftningsspor. Det betyder også, at jeg skal dokumentere skæftningsspor på andre felsitøkser. Hjem kl. 17.30. Gennemgår fotos på skærmen og finder de uskarpe. Så er der en faktor: Udgravingsteknikken: Whittle og Calder udgravede strukturer; de ledte aldrig efter møddingerne. Meget små felter, som ikke gik væsentligt ud over strukturernes udstrækning. AI logik siger mig, at der må være møddinger, som aldrig er fundet.

Felsitøkse. Den hvide farve er sekundær

Torsdag den 24. juni. Blandet vejr

På magasinet kl. 9. Genfotograferer enkelte genstande. Påbegynder foto af felsit økser. Kriterier: Så vidt muligt hele økser og økser af forskellig størrelse og tildannelsesgrad og andre elementer, som kan tiltrække interessen (slidspor, facetter på æggen, gloss etc.). To grundudgangspunkter: På kærne og på afslag. Det gælder såvel små som store økser og "pragtøkser" og i mindre grad "arbejdsøkser" (skal defineres nærmere). Finder glos på udvalgte økser på bagerste $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{3}$ del; gælder i særlig grad "arbejdsøkser", men også enkelte større. Fortæller Ian om mine iagttagelser, som han blev meget optaget af. Til museet kl. 17.00 sammen med Jenny, John og Laurie; køber ind og kører til Hamna Voe på West Burra. Her ventede Arnold (Laurie's far) og hendes kæreste. Afsted i båd til Roxna, hvor vi lander i Little Voe. Efter længere tur sejler vi til Papar – Green Holm og derfra til Hamna Voe. Hjem kl 24.30. Ordner fotos; i seng 1.30

Fredag den 25. juni. Overskyet mildt

På magasinet kl. 9 med Jenny og Cairie. Mødes med Brian Schmith kl. 9.20 på museet. Dr. Hunt var en meget speciel mand, stiftede *British Anthropological Society* og var stærkt racistisk, se *Oxford Dictionary of national biography*. Derefter registrerer jeg økser til kl. 16; mangler 8 økser. Aftalte med Eiric, at han henter mig lørdag 9.30 og kører mig til magasinet.

Fra Nationalmuseets komparative samling

Lørdag den 26. juni. Overskyet, sol om eftermiddagen, regn til aften

På magasinet kl. 9.30 takket være Eiric. Gennemgår de sidste økser og genvurderer de øvrige; nummerer min beskrivelse af økserne med skuffenummer; finder flere fejl med ufuldstændige numre på fotolisterne samt forveksling mellem 6 og 8. Slutter kl. 15.00, men mangler knivene. Eiric henter mig. Aften: Gennemgår fotos, som generelt er gode. Lagre på passport som "Brouster 26.06" og sikkerhedskopi 26.06. Sletter på kortet og oplader batteri.

Søndag den 27. juni. Skyet.

Op kl. 9.30. Vasker tøj. Venter på Carol vedrørende tur til Broch of Mousa. Turen aflyses 12.15 på grund af vind fra SE. Tur til Lerwick for at købe pap-boks til mine papirer- alt lukket. Til museet efter postkort etc. Hjemme kl. ca. 15.30. Fredelig eftermiddag. Ordner planer m.h.t. tirsdag: Mødes med Torben og Gabriel Cooney kl. 10.30 på museet. Introduktion og frokost for 6 på museet (12.30); derefter er det planen at køre til Walls med Jenny, Torben og Gabriel. Mailet Jenny vedr. gave til Laurie – hun tager på ferie tirsdag.

Mandag den 28. juni. Solrig eftermiddag

På magasinet kl. 9.15 påbegynder registrering af felsitknife og opdeler dem i 5 typer. I alt registreres 27 knive. Enkelte fotos uskarpe og skal tages om i uge 28, eller måske tidligere. Kl. 13.30 til Vine Shop for at købe en flaske til Laurie for al hendes hjælp. Hjem kl. 17.30.

Shetland knife

Tirsdag den 29. juni. Vejret tegner godt men blandet

Mod byen kl. 9.00. På posthuset derfra til museet, hvor jeg træffer Gabriel og Torben. Ian meget optaget; Jenny forsinkel i Aberdeen. G., T. og ego til magasinet, hvor vi mødes i køkkenet til 12.30 med personlig introduktion, introduktion af Nordlige Verdener og af projektet om Shetlandsøerne. Efter frokost kl. 14.00 afsted med Jenny til Brunt Hill (Walls), som er en enestående lokalitet med produktion af sandstens ard-

spidser. Var der i ca. 1½ time. Både G. og T. synes lokaliteten er fantastisk. Videre til Scord of Brouster og Stanydale. G. finder interessant stenrække og rituel indgang ved bronzealder huset samt yderlige gærdeforløb og standing stones. Dette må undersøges i næste uge med henblik på opmåling i 2011. Behøver formentlig et stenspyd. Derfra til Tingval og hjem 18.30.

Onsdag den 30. juni. Sol og sommer

Bliver hentet af Torben og G. kl. 9.00 og kører mod Buster Voe for at hente Jenny og hendes 4-wheel driver, Kaffe og fotos og videre til North Roe og kører af grusvej til 1 times gang fra The Beorgs Quary. Meget se værdig lokalitet med en fantastisk udsigt. Meget rig lokalitet med mængder af blå felsit med karakteriske hvide feldspat korn i. Storstilet økseproduktion, anvil stone, huggepladser, cairn, transport af felsit kolosser og yngre souterrain. Frokost ved bilen kl. ca. 13.00. Kører til Ronas Hill (Parkerer ved Collafirth Hill), går til området over Grut Wellls. Fantastisk felsit lokalitet med pink feldspat korn. Især knivproduktion og afgrænsede huggepladser. Finder flere felsit skiver. Meget spektakulær med vid udsigt. Vanskelige adgangsforhold.

The Beorgs Quary

Begge lokaliteter har mange ligheder med hensyn til udsigt og lokalisering. Grut Wells dog ikke synlig fra havet, som må have været indfaldsporten. Grut Wells riktig mange flækker og afslag. Både Beorgs og Grut Wells er rituelle lokaliteter. Både G og jeg mener, at der må have været rituelle adgangsveje, porte.

Torsdag den 1. juli. blæst, skyet, regn

Ca. 9.30 til byen og køber kontorartikler. Til museet, hvor jeg træffer Jenny; til magasin, hvor jeg træffer Ian. Foto af resterende objekter. Lejer bil i "StarCar". Derpå hjem kl. 15.30.

Fredag den 2. juli. Formiddag regn; North Roe sol

Afsted til Ronas Hill kl. 11.00 Ankomst ca. 11.45. Parkerer ved vejen op til Collafirth Hill. Går til reservoir, hvor vi ikke kan krydse Burn of the Two Roes; går til Quina Waters og krydser op mod Ola's Loch. Herfra striben af felsit "dikes" med små huggepladser (individuelle). Øksefragmenter og mange afslag. Finder struktur ("shelter") mellem Ola's Loch og Roe Water, bygget op mod fjeldside, ca. 5x4 m. Går til Roe Water og krydser ved *ford*; ser på "stepping stone", hvor der også er enkelte felsit sten. Derfra til "homestead" – forhistorisk bygning med senere ombygninger. Meget næringsfattig vegetation, så jeg tvivler på, at det kan have været et ærgir. Meget vand og meget vådt. Går tilbage langs Roe Water, følger det forfaldne spor tilbage og krydser Burn of Two Roes. Hjemme kl. 17.00.

Lørdag den 3. juli. Sol og vind

Torben henter mig kl. 10.00 (8-10 rengøring og vask) til B & B Solheim, som kun tager kontanter, så jeg må til en bank – hæver 200 £. Fylder benzin på bilen (38 £). Tur til Lerwick m.h.t. at bestille bord til 6.7. Hotel Lerwick. Tur på South Ness, da Leisel gør rent og forbereder S's ankomst. Indkøb m.h.p. de kommende dages rekognosceringer. Eftermiddag til Sumbourgh. Arbejder med liste for 2011, som foreløbig ser således ud: Opmåling af

- Stanydale, placering i landskabet
- Scord of Brouster – omgivelserne
- Penhoulland
- Ness of Gruting
- Burwick
- Brunt Hill

Søndag den 4. juli. Skyer, tørt, senere megen regn

9.15 afsted til Stanydale med ankomst ca. 10.05 – ca. 12,6 mile. Det begynder at regne. På vej op til Stanydale er der mærkelige sten til højre for stien (*standing stones?*) muligvis på linje med indgangsstene. Desuden mulige rester af neolitisk struktur (hus?) på den nærmere side af bæk. Overgangssted måske på linje med indgangsstene – kan være meget gammelt. Mellem indgangsstene og Stanydale er der en stor sten, som kan være en *standing stone*. Ved Stanydale en halvmåneformet struktur, og nord herfor gærde. Syd for Stanydale adskillige gærde, som forbinder hinanden; bør opmåles. På "hill top" recente gærde og folde, som er genbrug fra gravrøser/cairns. Vandløb og nærliggende ferskvandssø kan have noget med hinanden at gøre. Hjem meget våd.

Mandag den 5. juli. Sol, skyer og blæst

Kl. 9.00 til Stanydale. Foto af alle tidligere nævnte strukturer. Gærdeforløbene er svære at fotografere. Når også om til *plantycrue* og vandløb. Prøver at finde udsigtsstedet til /fra Stanydale bl.a. ved "Vombin". Til Loch of Gruting, hvor jeg spiser frokost. Foto af fold (?) og "stoppur". På 50 m kote ligger resterne af en cairn med udsigt til Stanydale. Sammenhæng? Hjem kl. 16. Henter S kl. 19.40.

Tirsdag den 6. juli. Sol, skyer og blæst.

Afsted til Stanydale kl. 9.00; ankomst 9.45. Går til struktur 1. Ego op på Hamars og tilstødende top. Sidstnævnte er et naturligt fjeld med rigtig mange sten omkring omdannet til cirkulær fold med indre fold og stor rektangulær *planticrue*. Ødelagt *cairn*? Hamars kan meget vel være lille *cairn* (resterne). Ned igen og til Loch of Gruting. Går op til første *cairn* og derfra ril anden *cairn*. Meget ødelagt. Alle sten brugt til kæmpefold i nyere tid. Ser sortstrubet lom. Fra begge *cairns* er der indsigt til struktur 1. kl. 12.15 til Ness of Gruting. Går ud fra Ayres of Selivoe. Masser af 1900 tals levn, rydningsrøser etc. Meget fin beliggenhed, sydvendt. Når ikke om på vestsiden, hvor der også er neolitiske strukturer. Finder hustomt på tilbagevejen, meget fin sækning 6-7 m oval. Bør opmåles. I 2011 må jeg genbesøge Ness of Gruting for at finde stedet for Calder's udgravnning af hustomt. Den nyfundne tomt er formentlig ikke kendt! Fra Ness of Gruting til Scord of Brouster. Mod Lerwick, hjemme 17.00.

Cairn, Stanydale

Onsdag den 7. juli. Sol og frisk vind

Afsted kl. 9.00 mod Scord of Brouster. Kl. ca. 10 på Gallow Hill og fotograferer fire cairns, hvoraf den største er "chambered". Derfra over Stany Fields; vådt område, men nede ved Voe of Browland ses gærdeforløb og rydningsrøser af uvis alder, som måske hører til Pinhoulland. Videre mod South Stany Fields, hvor en dalsækning (Pinhoulland) er fuld af gærde, røser og 7-8 husstrukturer! Et hus under *planticrue*, et omgivet af et cirkulært gærde; mange spændende strukturer. Husene er af oval type. Mod vejen kl. 14.30. Hjemme kl. ca. 16.00. Nåede ikke tomter SW for Hamnars.

Torsdag den 8. juli. Sol og drivende skyer

Til museet for at tale med Jenny vedr. kommende planer med hensyn til Amenity Trust. Skal udarbejde liste over lokaliteter, som jeg skal se på Amenity Trust samt lister over ^{14}C dateringer. Afsted til Burwick evt. lørdag. Genser samlingen i udstillingen. Til byen for indkøb. Aftaler med Jenny om aflevering af bilen med hensyn til fredag og museumsmagasinet for at tjekke lister over lokaliteter. Hjemme 16.30.

Fredag den 9. juli. Sol og drivende skyer, eftermiddag regn.

Til Sumburgh for at fotografere West Voe og bygmarker. Til Lerwick for at aflevere bilen (fyldt op). Til museet. Jenny ude. Går op til magasinet for at tjekke lister, som Cairie og Helen har trykt ud til mig. Finder flere fejl og gennemgår listerne igen meget omhyggeligt. 14.30 kommer Jenny for at køre mig og John til Burwick. Meget regn, så turen aflyses. Ny tur til Burwick evt. i næste uge. Da det regner i en uendelighed kører Jenny mig til Tesco og så hjem.

Bygmark, Sumburgh, juli 2010

Lørdag den 10. juli. Sol og drivende skyer

Jenny henter mig ca. 9.20, så til Aith, hvor vi henter John Hunter og kører til Green Meadow. Går derfra over til Gravlabø med udsigt over Loch Vaara og videre til Breaks Hill. *Cairn (chambred)*, struktur (hus?) og *standing stones*. Jenny har senere foreslået, at plateauet kan være identisk med Aithsting. Til John's hus og så mod Lerwick over de shetlandske "alper".

Søndag den 11. juli. Tåge og regn

Liggedag

Mandag den 12. juli. Sol og drivende skyer

9.15 til Amenity Trust. Taler med Val Turner og Chris Deyer om resten af ugen. Får kopi af AT's lister om neolitiske lokaliteter elektronisk (samtidig udaterede lokaliteter). Det er så meningen, at denne liste skal danne grundlag for en liste med udvidede oplysninger. Til Upper Baila for at gennemgå listen på 982 records. Udarbejde liste til AT.

Tirsdag den 13. juli. Sol og drivende skyer

Til AT kl. 9.00. Chris får liste med udvalgte fund samt liste over lokaliteter. Fortæller ham om Nordlige Verdener og mit projekt. Han udarbejder udvidet liste (87 sider) over min kort e udpegningsliste. Udarbejder liste over 4 geografiske områder, som jeg så kan prioritere i til i morgen. De fire fokusområder er:

1. HU23,53 NW, 30,46 SE. Stanydale
2. HU30,58 NW, 3654 SE. Gravlaba
3. HU32,91 NW, 35,83 SE. North Roe
4. HU39,44 NW, 42,39 SE. Burwick

Færdig kl. 18

Onsdag den 14. juli. Om eftermiddagen regn

Kl. 9.00 til AT med reviderede lister. Chris arbejder med at give mig de detaljerede oplysninger om de enkelte lokaliteter. Viser Chris en præsentation af sydskandinavisk tidlige neolitikum. Printer to tentative programmer ud til Chris og Val. Val vil til september sige noget om agersystemer og markgærde etc. Ingen titel endnu. Val oplyser, at hun har opmålt Pinhoulland med GPS. Får papirkopi. Også at der ligger et sandstensbrud på HU22,55 nær Mousvord Loch. Hjemme kl. 13. Frokost og så foreløbig gennemgang af records til kl. 16.00 mange henvisninger til PSAS. Et af fokusområderne er West Mainland, hvor jeg kunne se på udbredelsen af strukturer/huse, dikes/marksystemer, rituelle deponeringerne, megalitter. Strømmen går kl. 10.00.

Pinhoulland fra nordvest

Torsdag den 15. juli. Regn

Helen henter mig og kører mig til museet; taler med Brian S. om Dr. Hunt og Sefster. Videre til magasinet. Ser på økser. Foto. Ser på økser igen og deler dem op i 4 hovedtyper med en række undertyper som en foreløbig typologi. Der er funktionelle forskelle, forskel i tildannelse etc., forskel i udsende af distinkte elementer etc. og ganske givet kronologiske forskelle, som endnu ikke kan fastlægges. Store økser med udsvejet æg er dog formentlig bronzealder. Hjem kl. 14. Bliver hentet af Jenny 16.30 og til Busta Voe til Jenny's og Les's hjem til stegt lam og pudding. Derefter en whisky og hjem kl. 21.30. Ser dagens foto

igen nem; enkelte er uskarpe, men de fleste ok. Har aftalt at tage en tur sammen med hende og Laurie til Culsetter.

Fredag den 16. juli. Regn dog opholdsvejr eftermiddag

Til museet kl. ca. 10.00, indkøb etc. Hjem kl. 14.30. Fredelig dag. Gave til Jenny. Culsetter ligger på HU 33,67
Arbejder med fotos til Jenny.

Lørdag den 17. juli. Drivende skyer. Eftermiddag regn

Til byen og tilbage. Laurie kommer kl. 13.30 og så til Buster Voe. Derfra til Marvis Grind hvorfra vi går til Culsetter. 19. årh kulturlandskab med gærde, møller og ruiner. 3 neolitiske huse og *heelshaped cairn*, som er synlig fra Islebourgh. Hjemme 18.30.

Søndag den 18. juli. Drivende skyer og blæst.

Op kl. 7.00 Pakker det sidste (29,5 kg) maden pakkes til magasinpigerne. Jenny kommer kl. 10.10. Tårevædet afsked med Liesel. Til Sumburgh, hvor jeg tjekker ind med det samme. Ankomst til Aberdeen kl. 12.20. Går gennem sikkerhedskontrollen kl. 15.00. Afgang 16.25. Hjemme kl. 21.

Islesbourg

Timetable and Fieldwork 2011

One week during March 2011 will be spent in Edinburgh, where curator Alison Sheridan will show me the Museum Stores and the new exhibitions. At the XI Nordic TAG Conference at the Linnaeus University in Kalmar 26th to 29th of April I shall attend a session called *The Early Neolithic in Britain and South Sweden* giving the paper: *Shetland - The Border of Farming 4000-3000BC. Features of the Neolithic Period on Shetland.*

Hopefully my first network meeting rapport will be published during May before fieldwork during June and July containing seven papers.

The network meeting in the project *Farming on the Border – the Farming communities expansion in Scandinavia* will take place in Tanum Western Sweden between 25th and 29th of May with the participation of archaeologist, geomorphologists and rock carving specialists with a paper called *Shetland – the Border of Farming 4000-3000 BC. Peopling an empty area.*

The 1st of June there will be deadline for a paper to an Oxbow book together with the Manchester five and prof. Mats Larsson. The title will be *Shetland: The border of Farming 4000-3000 BC. Peopling an empty area?*

Fieldwork in 2011 will take place from the 15th of June to the 17th of July, and Mass Hoydal will join me as assistant in order to do the mapping of at least two major sites. In order to do the mapping the project shall bring a precision GPS. The following sites will at least be visited

- Stanydale – Lardie Hill (mapping)
- Ness of Gruting
- Brunt Hills, Walls (mapping)
- Pihoulland and Gallow Hill
- Hill of Burwick (probably mapping)
- Caldback and Saxa Vord, Unst (mapping)

Besides the surveys and mapping in the field, the museum store of Lerwick Museum shall be visited following up the registration of last year.

The network meeting of 2011 will take place from the 5th to the 9th of September giving Flemming Kaul and Preben Rønne the opportunity seeing something else of Shetland than the lecture room. This year Alison Sheridan shall join us giving a lecture too. I shall be giving a lecture about demographic questions concerning peopling Shetland, and Torben Ballin a paper about Neolithic quarries.

The other papers are still open. It is also a question whether the project may afford another publication but it would be most desirably.

Network meeting at Lerwick Museum, September 2010. From left Val Turner, Preben Rønne, Torben Ballin, Flemming Kaul, Jenny Murray, Ian Taot, Carol Christiansen, Chris Deyr.